

NGOẠI NGỮ VỚI BẢN NGỮ

NGOẠI NGỮ CHUYÊN NGÀNH: MÔN HỌC HAY NGÀNH HỌC?

NGUYỄN THỊ KIM THANH
(TS, Đại học Bách khoa Hà Nội)

Trong một thập niên trở lại đây, chúng ta dễ dàng nhận thấy, phong trào dạy và học ngoại ngữ chuyên ngành rõ lên ở các trường đại học, rồi đến các trường cao đẳng không chuyên ngữ, đặc biệt là khối khoa học - kỹ thuật - công nghệ. Các môn học mới thêm vào chương trình đào tạo ngoại ngữ cơ bản của các trường lần lượt xuất hiện với các tên gọi lúc đầu còn chung chung như tiếng Anh kỹ thuật, tiếng Pháp kỹ thuật, tiếng Nhật thương mại, tiếng Trung du lịch,... rồi cụ thể hơn như tiếng Anh Công nghệ thông tin, tiếng Anh điện tử, tiếng Anh cơ khí, tiếng Anh môi trường, tiếng Pháp chuyên ngành điện, tiếng Pháp kinh tế,... Các khóa học Ngoại ngữ chuyên ngành cũng theo nhau ra đời phục vụ mục đích của đông đảo người sử dụng. Thậm chí ngoại ngữ chuyên ngành còn được coi là một ngành đào tạo như Cử nhân tiếng Anh khoa học - công nghệ. Tuy nhiên, phải thừa nhận rằng việc dạy và học ngoại ngữ chuyên ngành dù rất cần thiết, rất hữu ích, rất mới mẻ,... vẫn còn ít nhiều mang tính tự phát và không tránh khỏi những khó khăn, lúng túng trong cách định hướng tiếp cận, chọn lựa nội dung, xác định phương pháp,...

Trước hết, cần nhận thấy rằng, khái niệm ngoại ngữ chuyên ngành dường như còn rất mơ hồ không chỉ đối với người quản lý, với người dạy, mà cả với người học nói chung và sinh viên của các trường đại học, cao đẳng nói riêng. Chúng tôi xin phép chưa nói tới, trong bài viết này, việc dạy và học các ngoại

ngữ chuyên ngành của các thứ tiếng khác (tiếng Pháp, Nhật, Trung, Nga,...) mà tập trung vào việc dạy và học tiếng Anh chuyên ngành (ESP), ngoại ngữ được coi là phổ biến nhất hiện nay ở Việt Nam và khái niệm ngoại ngữ chuyên ngành cũng xuất hiện ở Việt Nam trước tiên trong quá trình dạy Anh ngữ. Theo quan điểm của một trong những người đầu tiên đưa ra thuật ngữ Tiếng Anh dành cho các mục đích chuyên biệt (English for Specific Purposes - ESP) là Tom Hutchinson (1986), thì ESP ra đời dựa trên việc thiết kế những khóa học tiếng Anh nhằm đáp ứng nhu cầu cụ thể của người học. Có nghĩa là, anh cần gì, tôi dạy đó, chứ không phải dạy tất cả mọi thứ liên quan đến Anh ngữ như cách dạy và học ngoại ngữ truyền thống. Đây chính là cách dạy lấy người học làm trung tâm trong quá trình truyền thụ kiến thức, là điểm khác biệt lớn so với quy trình giảng dạy ngoại ngữ truyền thống - truyền thụ tất cả những kiến thức mà người dạy nghĩ rằng người học cần. Tom Hutchinson đã mô tả rất rõ vị trí của ESP trong bức tranh tổng thể về giảng dạy tiếng Anh và ông khẳng định rằng “ESP là một cách tiếp cận chứ không phải là một sản phẩm”. Trong cuốn Tiếng Anh dùng cho các mục đích chuyên biệt - Cách tiếp cận lấy người học làm trung tâm (English for Specific Purposes - A learning - centred approach), Tom Hutchinson và Alan Waters (đồng tác giả) đã giải thích về sự xuất hiện của ESP. Rõ ràng, ESP ra đời là để đáp ứng

nhu cầu (thường là rất cấp thiết của người học) - nhu cầu dùng tiếng Anh trong các lĩnh vực chuyên môn, nghề nghiệp, giao tiếp,... khác nhau như một công cụ để đạt được những mục đích khác nhau, có thể là ngắn hạn, hay dài hạn, trong công việc, trong cuộc sống. Vì thế nên học liệu, phương pháp truyền thụ, thời lượng,... của các khóa học ESP phải được xây dựng dựa trên nhu cầu cũng như khả năng, điều kiện của người học. Ở nước ta hiện nay, chúng tôi có một nhận xét mang tính chủ quan rằng, khi chúng ta dùng cụm từ tiếng Việt TIẾNG ANH CHUYÊN NGÀNH là chúng ta nói tắt, bởi vì cụm từ này chuyển tải không đầy đủ nghĩa của cụm từ English for Specific Purposes (ESP). Cách nói tắt này dẫn đến việc hiểu thiếu chính xác và làm cũng thiếu chính xác. Tính thiếu chính xác này thể hiện tương đối rõ trong việc dạy và học ESP ở các trường đại học và cao đẳng khối không chuyên ngữ của chúng ta. Chúng ta đã và đang dạy ESP mà không dựa trên yêu cầu thực tế của người học, của người sử dụng. Ví dụ như trong một trường đại học công nghệ lớn như Đại học Bách khoa Hà Nội thì đã có thời gian dài cả sinh viên ngành Điện tử - Viễn thông, Công nghệ thông tin, Vật lý kỹ thuật, Toán tin... đều học chung một giáo trình ESP là Tiếng Anh Công nghệ Thông tin (English for Information Technology/ Infotech), mà chỉ học hơn 1/3 số bài trong giáo trình; sau đó là cả thời gian dài, sinh viên của nhiều khoa khác nhau lại cùng học chung một giáo trình là English for Technical Students (do giáo viên khoa Ngoại ngữ tự biên soạn). Trên thực tế, trong nhiều năm, ở Đại học Bách khoa Hà Nội chỉ mới dạy EST (English for Specific Technicians) - một phần nhỏ của ESP - mà cũng chưa đúng theo tinh thần ESP. Với thời lượng quy định rất khiêm tốn, khoảng 30 - 60 tiết, với nền tiếng Anh cơ bản không đồng đều và còn yếu, thì hiệu quả của chương trình tiếng Anh chuyên ngành rất thấp. Các sinh viên nếu không học thêm và nỗ lực tự

học thì ngay cả sách chuyên ngành họ cũng chưa đọc được chứ đừng nói tới chuyện là tham gia vào các hoạt động giao tiếp khoa học khác như là báo cáo, tranh luận, trao đổi ý kiến trong các hội nghị, hội thảo khoa học như mục tiêu đề ra. Điềm qua hầu hết các tài liệu, giáo trình tiếng Anh ESP chúng ta có thể thấy rằng, chúng chưa phong phú về chuyên ngành, chưa chuẩn xác, đầy đủ về mặt nội dung (trừ các giáo trình gốc tiếng Anh của các tác giả nước ngoài).

Vậy thì làm sao chúng ta có thể coi ESP là một ngành học trong khi ngay cả tiếng Anh cơ bản (General English), với thời lượng lớn hơn nhiều (150 - 250 tiết), cũng chỉ là một môn học. Cũng đã có nhiều chuyên gia ngoại ngữ và cả chuyên gia của những chuyên ngành khác cho rằng có thể đào tạo các cử nhân Ngoại ngữ chuyên ngành để ra trường họ có thể làm việc hiệu quả ngay trong những chuyên ngành cần tới họ. Những cử nhân này khi tốt nghiệp sẽ là những biên, phiên dịch lí tưởng cho các lĩnh vực khác nhau của khoa học, công nghệ. Các chuyên gia còn khẳng định tính hợp lí của việc đào tạo các cử nhân Ngoại ngữ chuyên ngành là vì các cử nhân Ngoại ngữ thông thường, khi tốt nghiệp xong, không thể làm việc hiệu quả được ngay trong môi trường chuyên ngành yêu cầu tính chuyên sâu. Câu hỏi đặt ra ở đây là, vậy thì sẽ đào tạo tiếng Anh của những chuyên ngành gì cho các cử nhân tương lai này và có đào tạo được không? Các nhà quản lí dựa vào đâu để xác định các chuyên ngành cần tiếng Anh và các nhà chuyên môn dựa vào đâu để xác định ngữ liệu cần cho mỗi chuyên ngành? Nếu cố gắng bươn chải để đào tạo thì liệu các cử nhân có được kiến thức đủ sâu mà các chuyên ngành đòi hỏi hay không? Chẳng phải lâu nay vẫn có sự nhầm lẫn giữa giảng dạy tiếng Anh chuyên ngành và giảng dạy chuyên ngành bằng tiếng Anh đó sao? Sẽ thế nào nếu cử nhân tiếng Anh chuyên ngành công nghệ phải làm việc trong lĩnh vực thương mại, hay văn hóa - nghệ thuật và ngược lại? Chúng ta đã có

những trường đại học thực hiện rất hiệu quả việc dạy và học ngoại ngữ chuyên ngành, đó là Đại học Ngoại giao, Đại học Ngoại thương. Các em sinh viên được đào tạo chuyên môn và song hành cùng chuyên môn của họ, ngoại ngữ được cung cấp như một công cụ hữu hiệu, xưa và nay vẫn thế.

Theo chúng tôi thì các em sinh viên thuộc các chuyên ngành khác cũng cần được đào tạo theo đúng cách thức như vậy để bên cạnh kiến thức chuyên ngành, các em có thêm được một công cụ giao tiếp tốt giúp phát triển kiến thức đã học. Có như vậy, ngoại ngữ chuyên ngành mới được dạy và học theo đúng tinh thần của ESP. Khi đó thì rõ ràng ngoại ngữ chuyên ngành sẽ luôn là một môn học, chứ không phải là một ngành học. Như thế, ta gọi là ngành học phải là khi chính từng ngoại ngữ được truyền thụ như một ngôn ngữ thứ hai cho người học. Thêm vào đó, để người học có thể tiếp thu kiến thức ngoại ngữ chuyên ngành, nhất định họ phải nắm được kiến thức cơ bản của ngoại ngữ họ cần, hay nói một cách khác, điều kiện tiên quyết để học ngoại ngữ chuyên ngành là kiến thức ngoại ngữ cơ bản. Ví dụ, để học tiếng Anh chuyên ngành công nghệ thông tin, phải biết tiếng Anh cơ bản. Ngay đối với người Việt Nam, nếu chưa sôi tiếng Việt, thì chẳng học được chuyên ngành gì cả. Chúng tôi muốn khẳng định một lần nữa rằng, ngoại ngữ chuyên ngành luôn được coi là một môn học được lựa chọn theo mục đích của người học. Người dạy có trách nhiệm đáp ứng nhu cầu của người học thông qua việc chọn lựa nội dung kiến thức phù hợp, phương pháp truyền thụ hiệu quả. Việc chọn lựa nội dung phù hợp rất quan trọng và được thể hiện trong việc thiết kế chương trình. Bức tranh về đào tạo ESP đã được Tom Hutchinson và Alan Waters trình bày rất rõ ràng, khoa học bằng sơ đồ dưới đây, theo chúng tôi có thể dùng để tham khảo cho cả các ngoại ngữ khác. Chúng

tôi rất mong các chuyên gia, các bạn đồng nghiệp quan tâm cùng trao đổi thêm về vấn đề chưa còn được ngã ngũ này.

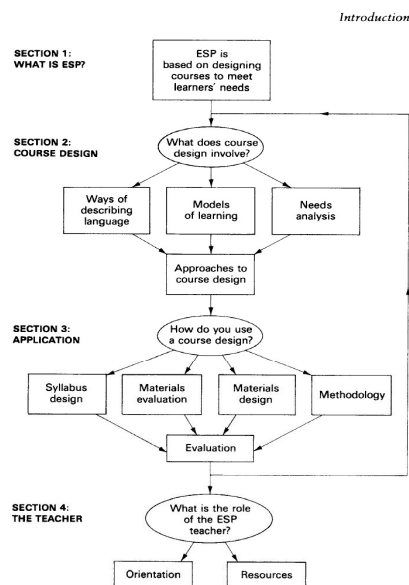

Figure 1: Outline of 'A Learning-centred approach to ESP'

3

CAMBRIDGE

Tài liệu tham khảo

1. Tom Hutchinson and Alan Waters (1986), *English for specific purposes, A learning-centred approach*, Cambridge university Press.
2. Stevick, E. (1982), *Teaching and learning languages*, Cambridge university Press.
3. Swales, J. (ed.) (1985), *Episodes in ESP*, Pergamon.
4. Trimble, L. (1985), *EST: A discourse approach*, Cambridge university Press.
5. Bùi Hiền (1999), *Phương pháp hiện đại dạy - học ngoại ngữ*, Nxb.ĐHQG Hà Nội.
6. Đào Hồng Thu, *Phân bố chương trình tiếng Anh chuyên ngành công nghệ Hóa - Sinh - Môi trường trong quá trình đào tạo trình độ cử nhân tiếng Anh công nghệ - kỹ thuật*, Báo cáo khoa học tại Hội nghị khoa học lần thứ 19, Đại học Bách Khoa Hà Nội, tháng 10 - 2001.

(Ban Biên tập nhận bài ngày 15-07-2011)